

տպագրութեան մէջ երեւցած էին. այսպէս օրինակի համար. էջ 72 կիր. հետեւելով Սամ. Անեցւոյ կը ճանչնայ երկու Ահարոն (Հարուն), ափրապետ, ցանկին մէջ նշոյնացուած են. էջ 162 Վարդան Վրդ. Հաղբատացի (+ 1191—4ին) նշոյնացուած է Վարդան Պատմիչին հետ, որ վարձանած է 1271ին, էջ 34, 36 «Վաւամ Բ», համարուած է Վաւամ Ե, Գոր եւն եւն:

Ար նշանակենք այսպիսի անուշագիր վրիպակներ՝ Մասնաժողովի ուշադրութիւնն հրաւիրելու համար գործին լրջութեան վրայ: Քանի որ այսպէս աժանագին՝ դիւրամատչելի կը ջանացուի ընել մեր նախնեաց գրուածքները, որ շատ գովելի է, անոր հետ պէտք է միանգամայն ուշագիր ըլլալ որ տարածուած ընագիրներն ընտիր ըլլան:

Հ. Ն. ԱՅԻՆԵԱՆ

Արքայ հօրն մերոյ Մովսէսի Դորքնացւոյ Պատմութիւն հայոց: Տիգրս, տպ. Օր. Ն. Աղանանց, 1910. 80, էջ 422: Գրն 1 րթ.: [Հրտ. Գ. Գալստեանի, Թ. 40.]

Այս հրատարակութիւնը գրաւաճառ Գ. Գալստեանին է. Ղուկասեան Մատենադարանի Գ. հատորի հաստութեամբ նշն գրով եւ նշն գիրքով: Տարբերութիւնն գնոյն վրայ է միայն. մին 30 Կ. իսկ երկրորդը — 100 կոպեկ: Այս զարմանալի չէ սակայն նկատելով ձեռնարկութիւնները:

Գալստեան հիմ առած է իւր հրատարակութեան Տիգրսի 1881ի տպագրութիւնն (հմմտ. էջ 422) ճոխացրելով զայն միայն «Յատուկ անուանց ցուցակով»:

Հ. Ն. Ա.

Տիգրս ԱՅՆԻԻ ՀՐԱՉԵԱՆ. Իմ յեռողութիւններս: Փարիզ, տպ. Ներսէսեան, 1909, 80, էջ 180:

«Նկարին իր մահուընէն կամ ասպարեզէ քաշուելն յետոյ, կը թողու ընդ միշտ իր նկարը հասարակութեան առջեւ. հեղինակն իր գրքերը, բանաստեղծն իր բանաստեղծութիւնները. իսկ գերասանը ոչինչ կը թողու, բաց ի քանի մը քննադատական յօդուածներէ որոնցմէ միայն ապագան պիտի կարողանայ գաղափար կազմել գերասանին վրայ» (էջ 126):

Այսպէս կը նկատէ Տիգրս Աղեիւ Լրաւնայ, հայ բեմին հանրածանօթ եւ սիրելի զարդը՝ բեմական գործունէութեան արձագանգը յետիններու վրայ, որ համապատասխան է միանգամայն իրականութեան: Կենդանի նկարը՝ նկարուած բեմական տեսարանի վրայ՝ որչափ ալ կենդանի երանգներովն ըլլայ ոգեւորիչ եւ յափշտակիչ հանդիսականաց աչքերուն եւ սրտերուն, նման տուրջան՝ սակաւժամանակեայ է եւ վաղանցիկ. լուսաւոր է եւ զուարթացուցիչ միշտ: Հորդոնի հորդոնի վրայ է արեգակը, բայց երբ կը սկսի խոնարհիլ՝ կը մթագնի այնուհետեւ տիւր եւ հուսկ յետոյ ամենակուլ խաւարի ծոցը կը ընկղմի ամէն շքեղութիւն. կ'իջնայ ժամանակի վարագոյրը՝ կը յափշտակէ տեսարանը աչքերէ:

Լրագրութիւնն միայն է, այո, որ կ'անմահացնէ զայն երկրորդ պատմութիւն մէջ:

Տիգրս Ա. Լրաւնայի անունը անմահ է արգէն հայ թաղոնի պատմութիւն մէջ եւ կ'անմահանայ այսուհետեւ գործունէութեան յիշատակն ալ ինքնագիր, ինքնապատում «Թիւղղութիւններ», ու մէջ, ուր պատկերացած է կիսագարեան կեանք մը բնածին դերասանուհւոյ մը՝ բեմական պատկերի մէջ, ծնունդէն մինչեւ խոնարհող կեանքը (1859—1904), կիսագարեան պատմութիւն մը միանգամայն հայ բեմական կեանքի:

Տիգրս Լրաւնայ թէպէտ «գրիչը անգոր զգացած է արտայայտելու իւր զգացումները, կենդանի գոյններով պատկերելու իւր անցեալի յիշատակները», բայց ոչ, այն խոնարհեցուցում մըն է լոկ՝ բղխած ազնիւ ամօթը ծանօթութենէ: Մեզ ներկայացուցած է նա իւր կեանքը շատ զգայուն գրչով, կենդանի զգածութիւնով: Ամէն հայ անհատ պարտական է խորին շնորհակալութիւն դէպ ի իւր սիրելի Լրաւնայ այս թանկագին տողերուն համար, եւ դէպ ի բանաստեղծ Յ. Թուրանեան, որուն խնդրանքը ունեցած ենք այսօր «մեր թատրոնի պատմութեան մէկ գլուխը»:

Տիգրս Լրաւնայի կեանքը՝ անցուած ամբողջապէս բեմի վրայ, միանգամայն բեմական պատկեր մըն է բազմադոյն ճակատագրական տեսարաններով: Եւ զուգարակութիւն մ'է որ «Թիւղղութիւնը», սկիզբ առած ծննդեան թուականէն (1859, Մայիս 20) լոյս կը տեսնեն յիսնամեայ տարեշրջանէ մը ետքը (1909):

Տիգրսը գրիչը շատ սիրուն է եւ հրապարիչ, նկատողութիւնը արդարադատ եւ լուրջ:

նցիւ լսելի ըլլաւ 8. Հրաշեայ իւր վերջին տո-
ղերու մէջ — «Ինչ պէտք է մեզի՝ Թատրոնա-
կան գործը լաւ հիմքի դնելու... Համար» (էջ
176—180), որոնք գեղեցիկ հրահանգներ ու-
նին իրենց մէջ գրուած փորձառու գրէ՝ ուղ-
ղուած Թատրոնասէր ազգայնոց:

* *

Ա Յ Լ Ե Ւ Ա Յ Լ Ե

1. ԵՈՒՎՀԱՆՆԵՒՍ ՎԻՊ. ՀՈՒՈՒՎ

ԲՁՄ. 1910, էջ 209—212 զետեղուած
է 8. Չիթունիի ձեռքէն յօդուած մը «Բնա-
զննութիւն» խորագրով, ուր կը խօսուի Եովհ. Վ. Հոյով Կ. Պոլսեցոյ անձնաւորութեան եւ
գրական գործոց վրայ, յատկապէս ծանրանալով
անոր Թարգմանած Բաշմաշիւն եւ Չեռնոշնա-
լիւն քով: Հետաքրքրական է յօդուածը եւ
բաղձալի է որ հետեւելով Եարգ. Եօզուածա-
գրին մեր գաւառացի գրողները՝ յերեւան հա-
նէին նոյնկարգի ձեռագիր գրուածքներն, որոնք
անհետաքրքիր ձեռաց մէջ մատնուած են
կորստեան:

Պ. Չիթունիի, ինչպէս կ'երեւայ, անծանօթ
մնացած են յիշեալ յօդուածը գրելու ժամա-
նակ՝ Թերթիս մեծանուն աշխատակցի՝ Գոկա.
Վ. Թուրթուշի երկու յօդուածները, նուիրուած
Եովհ. Հոյով Վրդ. ի գրութեանց. «Հայ Բաշմաշիւն
յեռնաբեր. Դ. Չեռնոշնալիւն Բաշմաշիւն» (Հանդ.
Ա. 1893, էջ 280—288), եւ Եովհանէս
Վրդ. Կ. Պոլսեցի (անդ, էջ 369—370), որով
չուր տեղ աշխատութիւն վատնուած է:

Հոյով Վրդ. ի այս գործէն շատ օրինակներ
թանկ են շեռագրաց հաւաքմանց մէջ, ուստի
ըստ ինքեան նոր գիտս մը չէ Պ. Չիթունիի ձե-
ռագիրը: Միայն մեր Մասնաշարքանի մէջ՝
ցուցակագրուածները հաշուելով, ունինք 4 օրի-

նակ (թ. 262, թ. 329, թ. 350, թ. 383,
Հմմտ. 8-շեռն՝ Եօցակ, էջ 668, 773,
803, 835): Երկու գրուածոց ալ բովանդակու-
թեան նկարագրութիւնը տուած է Հ. Յաշեան
ընդարձակօրէն (անդ, էջ 668—669):

Թէ Թորգոմեանի Օրինակին եւ Թէ մեր
Չեռագրաց մէջ չէ նշանակուած Թարգմանու-
թեան տարին: Պ. Չիթունիի Օրինակն ունի
Թուական մը 1747, Նոյ. 1, որ սակայն, ինչ-
պէս կը կարծուի, չէ Թարգմանութեան ժամա-
նակն, այլ հաւանականաբար՝ գրութեան. Եովհ.
Հոյովի մասին տես ինչ ինչ 8-շեռն, էջ 1127:

Հ. Ն. Ա.

2. ՏԻՄՈԹԷՈՍ ԿՈՒԶԻ ՀԱՅԵԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ կ'ուսումնասիրէի Տիմոթէոս կուզի
Հայաստանի նոր հրատարակութիւնը (այս.
Էջմիածին 1908 խնամք Կ. Վ. Տէր-Մկրտչեանի
եւ Ե. Տէր-Մինասեանի) խօսելով Ս. Հարց
գրուածներէն Տիմոթէոսի յառաջ բերած կոչ-
մանց վրայ կը գրէի ի միջի այլոց. «Հրատարա-
կիչք անհուն շնորհակալութեան պիտի արժա-
նային, եթէ իրենց հրատարակութեան մէջ
յաջողին նաեւ մէն մի վկայութեան աղբիւրն
մատնացողը ընել...» (Տիմոթ. Կուզ հայ մա-
տենագրութեան մէջ, էջ 44: Այս զգալի պա-
կասը, ինչպէս կ'իմանանք (Byz. Zeitschrift,
1910, էջ 217) այժմ լրացուցած է նոր հայ-
երէնագէտ մը՝ Ferdinand Cavallera շահա-
գրգիւ յօդուածով մը՝ Le dossier patris-
tique de Timothée Aelure, ի Թերթիս
Bulletin de littérature ecclésiastique,
1909, թ. 8, էջ 342—359, ուր ցրց տուած
է մի առ մի իւրաքանչիւր կոչման համապատաս-
խան տեղիք Ս. Հարց գրուածներու մէջ:
Գրուածքն ինձ մատչելի չէ տակաւին. որով
կարելի չէ առ այժմ մանրամասնութեամբ ծա-
նօթացնել:

Հ. Ն. Ա.